

Кіссе Антон Іванович – доктор політичних наук, професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

СПЕЦИФІКА УПРАВЛІННЯ ЕТНІЧНИМИ КОНФЛІКТАМИ

Для управлінської практики точне розуміння конфлікту є умовою конкретизації меж, в яких організується діяльність органів влади щодо запобігання конфліктів, а у випадку їх виникнення – врегулювання. Повнота визначень дає також можливість врахувати всі можливі канали впливу на конфлікт, які іноді у поєднанні можуть мати більш негативні наслідки, ніж сам конфлікт.

Загалом конфлікт – це результат порушеного консенсусу, а консенсус – результат залагодженого конфлікту. Аналогічно суперництво й співробітництво є інтегральними частинами більшості конфліктів за участю двох або більше осіб. Отже, конфлікт і консенсус – дві сторони одного й того ж явища, а будь-який конфлікт не може мати однозначно позитивного або негативного трактування. Спроби ж остаточного запобігання або усунення конфлікту, чи то у міжособистісних, чи міжгрупових відносинах, є утопічними.

Звідси випливає, що головне завдання – це управління реальними конфліктами, що передбачає врегулювання, розв'язання або навіть придушення останнього в інтересах суспільства в цілому або його окремих суб'єктів.

Ряд дослідників висловлює сумнів у можливості управління етноконфліктами. Так, М. Маршал не певний того, чи «закінчуються етнічні конфлікти коли-небудь взагалі» [1, р. 89]. Відповідно ставиться під знак питання сама можливість управління процесом конфлікту. Проте конфлікт – явище, характерне для соціальної системи загалом, і тому більшість дослідників говорять про розв'язання етнічного конфлікту як про знаходження компромісного рішення ненасильницьким шляхом і мінімізацію людських і матеріальних втрат у випадку найгіршого розвитку подій, із врахуванням того, що етнічну ідентичність неможливо ліквідувати, але можна зменшити її конфліктогенний потенціал. Можна погодитися з думкою О. Маруховської про те, що, хоча етнічних конфліктів неможливо уникнути, але «їх можна і треба прогнозувати, завчасно виявляти і «приручати», тобто «керувати» ними і регулювати» [2, с. 18].

Ще одна трудність в управлінні конфліктом полягає в тому, що багато практиків вважають це радше мистецтвом, ніж наукою. Це пов'язано з унікальністю кожного етнічного конфлікту, виникнення й розвиток якого спричинено багатьма факторами. Відповідно процес врегулювання конфлікту вимагає індивідуального підходу в кожному конкретному випадку. Проте будь-яке явище чи предмет можна вважати унікальним, і тоді метод узагальнень і ряд дослідницьких прийомів, які ґрунтуються на ньому, втрачають сенс. Крім того, використання методу історичних та соціальних аналогій дає змогу на основі емпіричного матеріалу виявити спільні риси етноконфліктів і прогнозувати їх динаміку. Найбільш оптимальним шляхом є розробка максимально чіткої типологізації етнічних конфліктів, у якій встановлюються загальні й специфічні риси конфлікту.

Досить часто дослідники, говорячи про один і той же процес, вживають різні терміни для його позначення, що створює плутанину щодо розуміння цілей і методів управління конфліктом. Проте перш ніж перейти до визначення поняття «управління етнічним конфліктом», слід вказати на ряд принципово важливих положень. По-перше, управління етнічним конфліктом не є управлінням у загальноживаному значенні цього терміну. Оскільки врегулювання конфлікту передбачає взаємодію і взаємні поступки конфліктуючих сторін, а також у багатьох

випадках залучення «третьої сторони», котра виступає як посередник, то в цьому процесі практично неможливо виділити «суб'єкта» і «об'єкта» управління. Як правило, «об'єкт» (комплекс взаємних претензій один до одного) формується і коректується в ході комунікації між сторонами етнічного конфлікту. Тому власне «управлінням» визначена система дій не є.

По-друге, враховуючи унікальність кожного конфлікту, неможливо виробити якусь одну універсальну теоретичну модель управління конфліктом. Проте існують певні теоретичні напрацювання, які описують можливі варіанти розв'язання окремих типів конфліктів (етнополітичного, етнокультурного та інших).

У західній літературі прийнято вживати терміни «управління» і «регулювання» конфлікту. Причому управління трактується виключно у прикладному значенні, в той час як ширшим поняттям вважається «регулювання» конфлікту. Як правило, регулювання конфлікту (conflict resolution) передбачає діяльність на макрополітичному рівні, яка означає організацію в рамках політичної системи певних інститутів, здійснення процедур і практик регуляції конфліктів, що повторюються, а тому цей термін можна застосовувати до різних конфліктів одного типу. Окрім управління окремими конфліктами, регулювання включає діяльність щодо запобігання чи попередження деструктивних, тобто насильницьких, форм вияву конфлікту, яку також називають превентивною діяльністю (conflict prevention).

У свою чергу, управління конфліктом (conflict management) являє собою форму цілеспрямованого впливу на різні компоненти суперечки чи боротьби сторін, яка передбачає підвищення відповідності їх стану свідомим намірам того чи іншого суб'єкта. У науковій літературі досить поширене визначення, яке дав Й. Галтунг: управління конфліктом – це вміння підтримувати відносини нижче рівня, на якому можлива загроза для системи в цілому.

При розгляді питань управління конфліктом у центрі уваги західних конфліктологів знаходяться переважно процеси прийняття рішень у даній конфліктній ситуації і розробка принципів поведінки, спрямованих на мирне закінчення конфлікту. Це насамперед раціональні форми розв'язання конфлікту, в тому числі методи пов'язання інтересів і цілей конфліктуючих сторін. На відміну від регулювання управління конфліктом передбачає діяльність на мезорівні, яка пов'язана з конкретним конфліктом.

Специфіка управління етнічними конфліктами припускає в якості першого кроку всебічний аналіз причин виникнення і механізмів розвитку, походження стадій і фаз, складу учасників та їх рольових функцій, а також виявлення типу генезису самого етнополітичного конфлікту [детальніше див.: 3]. Залежно від цього вибирається стратегія впливу на конфлікт і найбільш адекватна технологія, визначається роль посередника, інших ефективних і привабливих сторін впливу на конфліктну ситуацію. При цьому особливе значення мають такі умови для управління етнічними конфліктами: 1) існування та ефективне функціонування інституціональних утворень, що прагнуть до консультацій і переговорів, вивчення інтересів, пошуку взаємоприйнятних рішень; 2) позитивна та об'єктивна поінформованість громадян щодо результатів мирного вирішення попередніх етнічних конфліктів, так і про процес розвитку поточного конфлікту. Крім того, важливими механізмами вирішення етнічних конфліктів є його інституціалізація та легітимація.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Marshall M.G. Systems at Risk: Violence, Diffusion and Disintegration in the Middle East // Wars in the Midst of Peace: The International Politics of Ethnic Conflict / Ed. by Carment D., James P. – Pittsburg, PA, 1997. – 346p.

2. Маруховська О. Врегулювання етнополітичних конфліктів: наука чи мистецтво? // Віче. – 1998. – № 1. – С. 17-24.
3. Авксентьев В.А. Этническая конфликтология: В 2 ч. – Ставрополь, 1996. – 392 с.